



# A DÉRI MÚZEUM GYŰJTEMÉNYEIBŐL

PÁSZTORBOTDÍSZÍTÉSEK

## Pásztorbotdíszítések

A pásztorok legfontosabb terelőeszközei a pásztorbotok. A pásztor gyakran már husáng korában kiszemelte a jó botnak való árvatölgy, gyertyán, som facsemetét, s valósággal nevelgette, míg megfelelő vastagságúvá nem nőtt: egyenesítette, oldalágait levágta, törzsén bevágásokat tett stb. A levágott botnakvalót néha évekig érlelték, szárították, olykor tűz fölött „párgolták”. A szépen kiérlelt, simára csiszolt, szalonnabőrrel fényesített pásztorbot önmagában is szép szerszám volt. Az ünnepi alkalmakra szánt botokat azonban még külön műgonddal ki is díszítették.

A Tiszántúlon általában nem faragták, hanem rézszögekkel „kiverték” s réz-, csont-, szaru-, újabban színes kaucsuk lapocskákból kimetszett, a pásztor környezetében előforduló tárgyak képét megformáló apró díszeket „raktak” bele. E díszek a botokat különböző részekre, mezőkre tagolják, mintegy a pásztor világgépének mását írva be a fába. Az ilyen díszes botokat a pásztorok büszkén viselték a csárdában, a vásárokon vagy más összejöveteleken, s néha komoly árat is kaphattak érte.

Képek:

1–6. Berakásos dísz hortobágyi pásztorboton.

## Ornaments on Shepherd's Crooks

The shepherd's most important tool to drive the flock is the crook. He often chose a young tree — oak, hornbeam, cornel — already as a sapling and "brought it up" until it reached the proper width of the stick, straightened it, cut its side-brancess, made cuts on its trunk etc. After cutting the would-be crook it was sometimes mellowed for years, dried and even hardened over fire. The properly mellowed, smoothly polished stick, glossed with bacon rind was a beautiful object in itself. But the crooks for festive events were also richly decorated.

East of the river Tisza crooks were generally not carved but stud with copper nails and ornated with small pictures of objects in the shepherd's surroundings in pieces of copper, bone, horn and more recently coloured cautchouc. These ornaments divide the crook into different parts, fields giving a sort of world conception of its maker. Such ornate crooks were proudly taken to the inn, the fair or other meetings and sometimes were sold for a pretty sum.

Pictures:

1-6. Inlaid work on a Hortobágy shepherd's crook

## Verzierung am Hirtenstab

Das wichtigste Leitinstrument der Hirten ist der Hirtenstab. Oftmals suchte der Hirte den für den Stab geeigneten Federeiche-, Hagebuche- oder Kornelkirschesetzling schon als Rute aus und in der Tat hegte und pflegte er diesen solange, bis er die geeignete Stärke erreicht hatte: liess ihn gerade wachsen, schnitt die Seitentriebe ab, machte schon Einkerbungen in dessen Stamm usw. Dann wurde die für den Stab geeignete Rute abgeschnitten und manchmal noch Jahre zum Ausreifen und Trocknen abgelagert, zuweilen sogar über dem Feuer "gedünstet". Der so gereifte, glatt geschliffene und mittels einer Speckschwarte zum Glänzen gebrachte Hirtenstab war in dieser Form an sich schon ein schönes Arbeitsinstrument. Dennoch wurden die für feierliche Gelegenheiten bestimmten Stäbe noch mit besonderer Kunstfertigkeit ausgeschmückt.

Jenseits der Theiss, d.h. im linksseitigen Theissgebiet, wurden die Hirtenstäbe im allgemeinen nicht beschnitzt, sondern mit Kupfernägeln "ausgeschlagen" und mit Kupfer-, Knochen- oder Horn- und in neuerer Zeit mit farbigen Kautschukblättchen ausgelegt. Es wurden winzige Schmuckelemente "eingearbeitet", welche dann Bilder von Gegenständen aus dem Hirtenmilieu ergaben. Diese Verzierungen teilten die Stäbe in verschiedene Felder auf, die gewissermassen das in Holz geschriebene Abbild der Weltsicht der Hirten sind. Solche geschmückten Stäbe trugen die Hirten dann stolz in ihrer Schänke, auf den Märkten oder auf anderen Zusammenkünften und manchmal konnten sie dafür sogar einen stattlichen Preis bekommen.

Bilder:

1-6. Eingearbeitete Verzierung an einem Hirtenstab aus Hortobágy

## Декорирование пастушьих палок

Важнейшим инструментом для погона скотины у пастухов служила пастушья палка. Пастухи часто заранее высматривали молодые побеги дуба, граба, кизила, которые с большой любовью и заботой выращивали, лелеяли до тех пор, пока они не набирали соответствующей толщины. Срезанный ствол сушили иногда годами, часто повесив над огнем "для выпарки". Дозревшая, отшлифованная и до блеска натертая свиной кожей палка уже сама по себе была красивым инструментом. Пастушьи палки, предназначенные для торжественных случаев, украшали, однако, с особой заботой.

В Затисайском крае обычно палки не декорировали резьбой, а с помощью медных гвоздей "выбивали" части дерева и на их место "вкладывали" медные, костяные, роговые или же цветные каучуковые пластинки, представлявшие собой отображение предметов, встречающихся в жизни пастухов. Эти украшения размещались в различных частях палки, как бы копируя картину мира пастухов. Такие декорированные палки пастухи с гордостью приносили с собой в чарды, на ярмарки, празднества и часто могли получить за них приличную денежную сумму.

Диапозитивы:

1—6 Инкрустированная хортобадская пастушья палка

Írta: dr. Varga Gvula  
Fényképezte: Hapák József  
Szerkesztette: B. Zsédenyi Judit

A Déri Múzeum megbízásából készült  
a Magyar Diafilmgyártó Vállalatnál  
Budapest, 1987

